

een hallituksen suunnitelman työnantajalle pakollisesta pienestä työeläkkeestä, jotta nuoret sukupolvet eivät jäisi kokonaan nuolemaan näppejään yksityisellä sektorilla.

* * *

Nykytilanteen tarkkaileminen sukupolvien konfliktina on kuitenkin vain yksi näkökulma. On aina muistettava, että sukupolvien sisällä varallisuus- ja tuloerot ovat yleensä paljon suuremmat kuin sukupolvien välillä. Monet nuorempien sukupolvien ongelmat juontavat kol-

menkymmenen viime vuosikymmenen aikana harjoitetusta politiikasta. Jokaisella sukupolvella on oppositionsa. Koko sukupolvelle voi harvoin sälyttää vastuuta hallitusten politiikasta varsinkaan Britanniassa, jossa voimakkaat hallitukset ovat yksivaiheisen enemmistövaalijärjestelmän takia voineet toteuttaa monasti varsin äärimmäistä politiikkaa äänestäjien vähemmistön tuella.

Konservatiivit olisivat 18 vuotta jatkuneella valtakaudellaan 1980- ja 1990-luvulla voineet korottaa enemmän parem-

piosaisten veroja ja rakentaa niillä kunnan infrastruktuurin ja enemmän asuntoja. Vuonna 1997 remmiin astunut työväenpuolueen hallitus rakensi kyllä infrastruktuuria, varsinkin kouluja ja sairaaloita, mutta asuntoja ei sekään rakentanut tarpeeksi. Lisäksi myös se poti verokammosa ja turvautui infrastruktuurin rakentamisessa osittain epäedulliseen yksityiseen rahoitukseen, jonka laskut lankeavat nuoren polven maksettavaksi.

Eläkkeelle ennemmin vai myöhemmin?

PEKKA PARKKINEN

Jokainen suomalainen pääsee täydelle vanhuuseläkkeelle viimeistään 63-vuotiaana ja varhennetulle vanhuuseläkkeelle vuotta nuorempana. Palkansaa ja saa jatkaa ansiotyössä 68-vuotiaaksi saakka. Työssä jaksamista tuetaan 63 ikävuodesta lähtien eläkejärjestelmän kannustekarttumalla. Eläkettä kertyy silloin eläkepalkasta 4,5 prosenttia eli kolme kertaa niin paljon kuin parhaassa työssä.

Suomessa työikäinen väestö kääntyi viime vuonna laskuun ensimmäistä kertaa neljään vuosikymmeneen eli sitten suurten Ruotsiin muuttovuosien. Maamme ensimmäinen suuri ikäluokka eli vuonna 1945 syntyneet tuli 65 vuoden eläkeikään. Vuonna 1945 syntynei-

tä elää täällä edelleen yli 70 000 henkeä eli monta tuhatta enemmän kuin viime vuonna työikään tulleita vuonna 1995 syntyneitä. Lähivuosina 65-vuotaiden ikäluokka suurenee suuresti kun 1940-luvun jälkipuoliskolla syntyneet sadantuhannen vauvan vuosiluokat vanhenevat eläkeikään.

Lähivuosina perinteinen työikäinen väestö vähenee kiihtyvästi, sillä 15 vuoden työikään tulee vieläkin vähemmän suomalaisia kuin viime vuonna. Siksi myös työn tarjonta alkaa ennemmin tai myöhemmin supistua, ellei työperäinen maahanmuutto paisu poikkeuksellisen suureksi. Ammattitaitoisesta työvoimasta tulee niukkuutta ainakin kasvukeskuk-

sisssa, mikäli talouskasvu jatkuu perinteiseen tapaan.

Eläkeikäiset muodostavat merkittävän ja kasvavan kotimaisen työvoimareservin. Tänä vuonna tasan 68-vuotiaita elää maassamme runsaat 50 000 henkeä. Muutaman vuoden kulluttua tämänikäistä väkeä on yli 70 000 henkeä, kun suurimmat ikäluokat ikääntyvät tähän palkansaaajien pakolliseen eroamisikään. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan 68-vuotiaiden lukumäärä säilyy näin suurena parikymmentä vuotta, sillä nykyisen väestön suuret ikäluokat ulottuvat Suomessa aina 1960-luvun puolivälissä syntyneisiin saakka.

Mitäpä jos työnantajalleen nettohyötyä tuottavien palkan-

saajien sallittaisiin jatkaa ansio-työssä ilman yläikärajaa? Miksi työvireessä oleva ja hyvää tulosta tekevä palkansaaja pitää pakkota eläkkeelle sen kuukauden lopussa, jolloin syntymästä on kulunut 68 vuotta?

Eläkkeelle siirtymisen yläikärajaa ei valitettavasti voida kuitenkaan kaikilta poistaa. Jokaisen työkunto ja tuottavuus heikkenee, kun ikää kertyy riittävästi. Työssään viihtyvä harmaantuva palkansaaja ei välttämättä itse tajua työkuuntensa huononemista. Hän saattaa vielä 67-vuotiaana luulla olevansa työssään parempi kuin nykyiset nuoret tai kuin itse vuosikymmeniä aikaisemmin. Onhan ajan saatossa hänen työkokemuksensa ja elämänviisautensa lisääntynyt, eivätkä nykynuoret osaa hänen töitään.

Valtiolla, kunnissa, järjestöissä ja muualla pehmosektorilla on tuhansittain sellaisia eläkeikäisiä palkannauttijoita, jotka ovat menettäneet työkyvystään huomattavan osan. He eivät kuitenkaan halua lähteä työstä eläkkeelle. Liian monelle työstä on vuosikymmenten kuluessa muotoutunut elämän keskeinen sisältö. Työssä viihtymistä parantaa luonnollisesti myös tulevan eläkkeen suureneminen kannustekarttuman verran.

Tällaiset palkannauttijat ovat jääneet työpaikalle kuluttamaan aikaa tarinoiden ja muulla tavoin häiriten nuorempien työntekoa. Pehmosektorin pehmojohtajat eivät yleensä jaksakaan pakkota eläkkeelle edes miinustulosta tekevää eläkeikäistä väkeä. Pakollinen 68 vuoden eroamisikähen hoitaa tällaisen väen muutamassa vuodessa eläkkeelle ilman johtajien mieliharmia ja vaivannäköä.

Työurien pidentäminen on

yhteiskuntamme tärkeä tavoite. Heikkoa tulosta tekevät eläkeikäiset palkannauttijat kannattaa kuitenkin heti panna eläkkeelle. Heidän työssä jatkamisensa tuottaa kansantaloudelle enemmän vahinkoa kuin hyötyä. Kannustekarttuman takia tällaiset työntekijät saattavat pitkällä aikavälillä jopa lisätä eläkejärjestelmän nettokustannuksia.

Kannustekarttuma sisältää myös eläkkeen lykkäyskorotuksen. Mitä vanhempana alkaa nostaa eläkettään, sitä suurempi se on. Kun eläkeiässä lykkää eläkehakemuksensa jättämisen riittävän vanhaksi, ei ehdi itse lainkaan nostaa eläkettään. Suomalaisessa työeläkejärjestelmässä eläkkeen nettomaksajaveljet rahoittavat eläkkeen nettosaajaisikoja. Eläkemaksut ovat nimittäin samat naisille ja miehille, vaikka miesten odotettavissa oleva elinaika on vielä eläkeiässä tuntuvasti lyhyempi kuin naisten. Toissa vuonna 63-vuotispäivänä suomalaisella naisella oli odotettavissa 23 vuotta elinaikaa mutta samanikäisellä miehellä vain 18,5 vuotta. Kymmenessä vuodessa tämänikäisen suomalaisen elinajanodote on pidentynyt puolitoista vuotta.

Useat eläkeikäiset voivat olla yhteiskunnalle enemmän hyödyksi eläkkeellä kuin työelämässä. Eläkeläisinä heillä on aikaa kuntonsa ja halunsa mukaan osallistua vapaaehtoistyöhön ja tehdä kotityötä, kuten auttaa työssä käyviä lapsiaan esimerkiksi hoitamalla lapsenlapsia. Eläkeläisvanhempien tuella lasten työurat voivat näin pidentyä ja vahvistua.

Eivät kaikki kansalaiset kuitenkaan halua eläkkeelle edes 68-vuotiaana, vaikka lapset haluaisivat talkooapua hyväkun-

toisilta harmailta pantterivanhemmiltaan. Vähenevän työvoiman Suomessa työkykynsä ja työhalunsa säilyttäneet seniorit kannattaa kansantalouden kannalta pitää työelämässä niin kauan kuin tulosta syntyy kustannuksia enemmän.

Työssä viihtyville osajille tulisi luoda tarvittaessa yhteiskunnan tuella sellaiset työmarkkinat, joilla yksilökohtaisesti sovitaisiin eläkeikäisten ansio-työehdoista, kuten työajasta ja palkasta tai yrittäjäkorvauksesta. Työelämän kehittäminen senioriväestölle nykyistä sopivammaksi on harmaantuvalla Suomelle erittäin tärkeää. Lukuisat rasokkaat seniorit lykkäisivät eläkkeelle lähtöä, mikäli omalla työpaikalla työaika ja palkka joustaisivat riittävästi. Kymmenettuhannet eläkeläiset palaisivat ajoittain töihin, jos heidän osaamistaan vastaavaa työtä olisi vaivatonta löytää lyhyemmäksikin aikaa.

Eivät aina edes ulkomaiset nuoret osaajat ole täällä sijaitsevilla työpaikoissa yhteiskunnan näkökulmasta kotimaisia senioria halvempia. Muualta tulevat on perheineen kotoutettava suomalaisen yhteiskuntaan, mikä yleensä maksaa yhteiskunnalle paljon.

Työurat olisivat tietenkin nykyistä pidemmät, mikäli 68 vuoden pakollisesta eroamisikästä luovuttaisiin. Kun työnantajallekin tulosta tuottavaa työtä tehtäisiin maassamme nykyistä enemmän, kansantalouden reaalitytulot olisivat suuremmat ja väestön aineellinen hyvinvointi parempi.

Eläkeikäisten työnarkomaanienkin kannattaisi kuitenkin rauhassa harkita, onko sittenkään viisasta jäädä vajaakuntoisena tai jopa sairaana työ-

elämään. Lapset ja lapsenlapset voivat sittenkin tarvita heitä enemmän kuin suomalaisen kansantalous. Vaikka lapsia ja lapsenlapsia ei olisikaan, tulisiko sittenkin jättää työelä-

mä ennen 68 vuoden pakollista eroamisikää? Työtä ihannoivassa Suomessa on myös eläkeläiselle lukuisia mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja nauttia elämästä ilman pakollista työvel-

voitetta. Ja mitä merkitystä itselle on sillä suuremmalla eläkkeelläkään, jos työ on vienyt ensin terveyden ja sitten elämän.

Paras mahdollinen maailma

JUHO SAARI

Yhdysvaltalainen taloustieteilijä Mancur Olson Jr. kirjoitti vuonna 1968 parasta mahdollista maailmaa käsittelevän artikkelin, jossa päätyi toteamaan taloustieteellisen ja sosiologisen ”ideaalisen yhteiskunnan” olevan toistensa kannalta painajaismaisia.¹ Sittemmin on paljon vettä virrannut ja eri tieteenalojen oletukset ovat lähentyneet toisiaan. Institutionaaliset ja behavioraaliset taloustieteilijät jakavat monia talous sosiologien ja -psykologien oletuksia ja päinvastoin. Kumminkin ryhmät ovat yhtä mieltä siitä, että uusklassisen taloustieteen taustaoletukset soveltuvat lähinnä reaali maailmasta vieraantuneisiin taloustieteellisiin journaaleihin.

Nyt arvioitava Osmo Soininvaaran kirja sosiaaliturvan uudistamisen vaikeudesta nostaa jälleen esiin tämän saman dilemman eri tieteenalojen oletusten vaikutuksesta lopputu-

loksiin. Kuten sen nimestä käy ilmi, sen on inspiroinut sosiaaliturvan kokonaisuudistusta yrittäneen Sata-komitean karikkoinen polku, jonka sosiaaliturvan kokonaisuudistusta koskevan tehtäväksiannon luomat suuret odotukset jäivät tunnetusti osin toteutumatta taloudellisten suhdanteiden, työmarkkinaosapuolten vallankäytön ja poliittisten valtasuhteiden takia. Sata-komitean työn kuvauksen ohella Soininvaara esittelee sosiaalipoliittisia uudistuksia koskevat kaavailunsa.

Kirja nojaa julkilausutusti oletukseen valintoja tekevästä ja rationaalisesta käyttäytyvästä homo economicuksesta. Tästä lähtökohdasta käsin hän rakentaa näkemystään ideaalisesta yhteiskunnasta, jossa sosiaaliturva kannustaa ja työllisyysasteet ovat riittävän korkeita. Oletusten kanssa Soininvaara ei tosin ole puritaani, vaan tilanteen sen vaatiessa hän sallii erilaisten homo economicukselle vieraiden reiluutta ja oikeudenmukaisuutta koskevien argumenttien ujuttautua tarkastelunsa osaksi.

Osmo Soininvaara
SATA-komitea – Miksi asioista
päättäminen on niin vaikeaa
Teos, 2010

Sosiaalipoliitiikan tarkastelun kannalta tämä lähtökohta oletus on kuitenkin monella tapaa haasteellinen. Sen antama kuva ihmisistä liikuttavista tekijöistä ei ole yhteensopiva ihmisten käyttäytymistä koskevien systemaattisten havaintojen kanssa. Tämä ei ole ristiriidassa sen kanssa, etteikö sosiaalipoliittisen järjestelmän institutionaalisen rakenteen tulisi olla johdonmukainen ja ”työnteon tulisi aina kannattaa”. Edellisen osalta on laaja yksimielisyys, ja Soininvaaran esimerkit esimerkiksi byrokraatialoukuista, palvelumaksuisista ja työkyvyttömyyseläkkeen määrääntymisperusteista osoittavat, että johdonmukaisuuden lisäämisessä on vielä työä tulla tulevillekin työryhmille ja selvitysmiehille.

Jälkimmäisen osalta ongelma on, miten ”kannattavuus” määritellään. Soininvaara olet-

¹ *Economics, Sociology and the Best of All Possible Worlds. National Affairs (1968):12, 96–118*